

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет природокористування
Факультет управління, економіки та права
Кафедра права

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СУДОВА РИТОРИКА»

Рівень вищої освіти – Перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Освітня програма – «Право»

Кількість кредитів – 5 – 150 год., із них: аудиторних – 64 год.; самостійної роботи студента – 86 год.

Форма навчання – денна, заочна (скорочена програма).

Рік підготовки – 2, семестр – 4

Компонент освітньої програми – вибіркова, фахова.

Дні занять – відповідно до розкладу.

Консультації – відповідно до графіка навчального процесу.

Мова викладання – українська.

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Судова риторика» є важливою складовою у підготовці бакалаврів галузі знань 08 «Право», що зумовлено потребою у фахівцях, комунікативна компетенція яких тісно пов'язана з умінням кваліфіковано обґрунтовувати власну думку, доводити істинність, правильність ідей та тверджень, переконувати, відстоювати свою позицію, захищати інтереси окремої людини та суспільства загалом.

Знання з риторики скеровують розвиток пріоритетних духовних цінностей, якими є інтелектуальна самостійність та оперативність мислення, здатність до творчого пошуку різних імовірних варіантів розв'язання проблеми та вміння ґрунтовно й логічно подавати інформацію, забезпечуючи її достатньою системою аргументів, уміння цивілізовано переконувати та спростовувати думки опонента, навички міжкультурної комунікації та мовленнєвої культури. Сформовані риторичні вміння допоможуть з гідністю долати проблеми і труднощі спілкування, уникати комунікативних девіацій і непорозумінь, досконало, ефективно й відповідно до законів національної логосфери користуватися мовними ресурсами під час створення текстів промов, різних за метою, завданнями, жанрами. Саме ці аспекти покликана забезпечити дисципліна «Судова риторика», яка поєднує найважливіші здобутки низки гуманітарних наук, спрямованих на розвиток мисленнєвої, мовленнєвої культури, удосконалення ефективного спілкування.

Навчальна дисципліна «Судова риторика» є вибірковою навчальною дисципліною, що належить до циклу спеціальної (фахової) підготовки за освітньою програмою «Право» спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право», яка викладається в 4 семестрі в обсязі 5 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Підсумковий контроль – екзамен.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни „Судова риторика” є опанування студентами знань з основ класичної і сучасної риторики як науки про мисленнєво-мовленнєву діяльність, спрямовану на переконання, вплив, на досягнення певної мети у процесі мовної комунікації, а також формування у студентів уміння й навички аналізувати та продукувати тексти різного типу відповідно до мети, призначення й умов спілкування у процесі їхньої майбутньої професійної діяльності.

Основні завдання вивчення курсу «Судова риторика»:

- здобути знання, що складають зміст риторики як науки, усвідомити й запам'ятати систему понять, опанувати риторичну термінологію;
- вивчити історію і джерела риторики; ознайомитися із зразками промов

якнайбільшого кола визначних ораторів минулого і сучасності з тим, щоб максимально використати їх досвід;

- оволодіти методом риторичного аналізу текстів різних типів промов, навчитися членувати текст, точно визначати тему, тези, докази, операції, мовні засоби /тропи і фігури/, доцільність кожного слова;

- використовуючи свої знання та досвід інших промовців, навчитися створювати тексти різних типів промов на потрібну тему і для різних ситуацій;

- виробити в собі уважне та критичне ставлення до свого власного мовлення і суспільної мовної практики.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

При викладенні дисципліни «Судова риторика» застосовуємо три групи методів навчання: словесні, наочні, практичні.

Лекція — це метод, за допомогою якого викладач у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою.

Розповідь — це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу. Інколи цей метод називають "малювання словом".

Пояснення — вербальний метод навчання, за допомогою якого педагог розкриває сутність певного явища, закону, процесу. Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду студентів.

Бесіда передбачає використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних. З цього погляду виділяють два види бесіди: евристичну й репродуктивну. За місцем у навчальному процесі розрізняють вступну, поточну й підсумкову бесіди.

Робота з книгою — займає чільне місце серед групи словесних методів. Студенти мають розуміти, що основне джерело отримання наукової інформації — не викладач, а книга. Тому так важливо навчити студентів методів і засобів самостійної роботи з книгою: читання, переказу, виписування, складання плану, рецензування, конспектування, виготовлення таблиць, схем, графіків та ін.

Ефективне навчання неможливе без широкого використання наочних методів. Вони зумовлені діалектичними закономірностями пізнання і психологічними особливостями сприймання. Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації та ілюстрації. При цьому варто зауважити, що ці методи можуть застосовуватись як прийоми реалізації вимог інших методів.

Демонстрація — це метод навчання, який передбачає показ предметів і

процесів у природі, динаміці.

Ілюстрація — метод навчання, за якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (світлини, малюнки, схеми, графіки та ін.).

Спостереження як метод навчання передбачає сприймання певних предметів, явищ, процесів у природному й виробничому середовищі без втручання у ці явища і процеси.

У навчальній практиці на семінарських заняттях з дисципліни «Судова риторика» значне місце відводиться вправам.

Вправа — це метод навчання, сутність якого полягає у цілеспрямованому, багаторазовому повторенні студентами окремих дій чи операцій з метою формування умінь та навичок. Щодо навчальної мети використовуємо такі вправи: підготовчі, пробні (попереджувальні, коментовані, пояснювальні), творчі. Вибір системи вправ зумовлюється дидактичними завданнями. Різноманітність вправ, особливо творчого характеру, ігрової спрямованості позитивно впливає на підтримання інтересу до навчальної діяльності.

ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ») В АУДИТОРНИЙ ЧАС

1. Курс передбачає роботу в колективі.
2. Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.
3. Після здійснення вибору даної дисципліни, вона стає обов'язковою для вивчення та включається до індивідуального навчального плану студента.
4. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в дистанційному режимі за погодженням із керівником курсу та презентувати виконані завдання під час консультації викладача.
5. Самостійна робота включає в себе теоретичне вивчення питань, що стосуються тем лекційних занять, які не ввійшли в теоретичний курс, або ж були розглянуті коротко, їх поглиблена проробка за рекомендованою літературою, а також виконання завдань з метою закріплення теоретичного матеріалу.
6. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.
7. Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності: при використанні Інтернет - ресурсів та інших джерел інформації студент повинен вказати джерело, використане під час виконання завдання.
8. Списування під час контрольних робіт заборонене (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

9. Лекції і практичні заняття можуть проводитися з використанням сервісу ZOOM.US. Також викладач і студенти можуть спілкуватись через електронну пошту, Viber, Telegram, інші доступні засоби комунікації.

Після вивчення навчальної дисципліни студент здобуває такі компетентності: Загальні (ЗК відповідно до освітньої програми «Право»):

ЗК1. Здатність до системного мислення;

ЗК2. Наполегливість у досягненні мети, уміння постійно і системно працювати над собою та отриманою інформацією;

ЗК3. Здатність мислити логічно, критично, креативно, науково аналізувати соціально значимі проблеми і процеси юридичної сфери;

ЗК4. Здатність володіти системою категорій і методів, необхідних для вирішення типових завдань у різних галузях професійної юридичної діяльності;

ЗК5. Уміння працювати самостійно, проявляти добросовісність, дисциплінованість, пунктуальність та відповідальність, а також працювати у команді колег за фахом.

ЗК6. Здатність приймати неупереджені і мотивовані рішення, визначати інтереси і мотиви поведінки інших осіб, примирювати сторони з протилежними інтересами.

ЗК7. Здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою.

Спеціальні (фахові) (СК відповідно до освітньої програми «Право»):

СК1. Здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для застосування їх у сфері права;

СК2. Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі права для теоретичного освоєння загально-професійних дисциплін і вирішення практичних завдань.

СК3. Здатність продукувати тексти різних жанрів і ефективно використовувати їх в процесі виголошення промови;

СК4. Здатність володіти стратегіями і тактиками мовної поведінки в різних формах і видах комунікації (письмові, усні форми і жанри мовлення; монологічний, діалогічний, полілогічний різновиди мовлення);

СК5. Здатність володіти методикою підготовки до успішного виступу;

СК6. Здатність використовувати риторичні уміння, необхідні для успішної комунікації в різноманітних сферах (побутовій, правовій, науковій, політичній тощо).

СК7. Здатність дотримуватися принципів етики юриста;

У результаті вивчення навчальної дисципліни „Судова риторика” здобувачі освіти повинні засвоїти такі **програмні результати навчання (ПРН відповідно до освітньої програми «Право»):**

ПРН 1. Визначати вагомість та переконливість аргументів в оцінці заздалегідь невідомих умов та обставин;

ПРН 2. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми. ПРН 3. Давати короткий висновок щодо окремих проблем з достатньою обґрунтованістю; ПРН 4. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему;

ПРН 5. Узгоджувати план власного дослідження і самостійно формувати матеріали за визначеними джерелами;

ПРН 6. Демонструвати знання і розуміння щодо визначення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи;

ПРН 7. Пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур національного права;

ПРН 8. Демонструвати необхідні знання та розуміння суті та змісту основних правових інститутів та норм фундаментальних галузей права;

ПРН 9. Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки;

ПРН 10. Самостійно підготувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях;

ПРН 11. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Семестровий контроль з навчальної дисципліни «Судова риторика» здійснюється у четвертому семестрі і проводиться відповідно до навчального плану у вигляді екзамену у терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни.

Семестровий екзамен – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного, практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни за семестр та набуття певних компетентностей, що проводиться як контрольний захід. На екзамені оцінюванню підлягають:

- володіння нормативно-правовими актами, що є джерелами Виконавчого провадження;
- володіння ключовими теоретичними знаннями про об'єкт дисципліни;
- здатність творчо мислити та синтезувати знання;
- уміння використовувати знання для розв'язання практичних завдань тощо.

Екзаменаційні білети з дисципліни «Кримінально-виконавче право України», містять 3 теоретичні питання, що включають матеріал навчальної програми, яка використовується в процесі навчання.

Студент на іспиті отримує білет, на якому є пронумеровані питання, та чисті аркуші паперу. Іспит відбувається в письмово-усній формі.

У процесі усного опитування, викладач зобов'язаний спершу вислухати повну відповідь студента (не залежно від того, чи вона є правильною) і лише потім задавати уточнюючі, додаткові запитання. Обов'язково наголошується на неправильних фрагментах відповіді, на суті помилок.

Можливе проведення семестрового екзамену у формі тестування в системі Moodle.

Критерії оцінювання знань студентів визначені у **Положенні про критерії оцінювання ЛНУП.**

За рішенням засідання кафедри студент може бути додатково оцінений за участь у наукових конференціях, підготовку наукових публікацій, участь у Всеукраїнських конкурсах наукових студентських робіт, Всеукраїнських олімпіадах за спеціальністю, виконання досліджень тощо.

Оприлюднення результатів іспиту проводиться публічно.

Політика оцінювання – передбачає дотримання принципів доброчесності та студентоцентрованого підходу.

Академічна доброчесність - дотримання Положення про академічну доброчесність у ЛНУП». Доступний за посиланням: <http://lnau.edu.ua/lnau/index.php/uk/navchchas/zagalpolog.html>

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1 Судова риторика та її роль у професійній діяльності юристів

Загальна характеристика курсу «Судова риторика». Мета та завдання курсу. Статус сучасної судової риторики та її зв'язки з іншими науками. Роль риторики у професійній діяльності юристів. Закони риторики. Види риторики та сфери їх застосування. Невербальна риторика як система знаків. Поняття «суперечка», «полеміка», «дебати», «дискусія».

Тема 2 Публічний виступ і мистецтво говорити. Закони судової риторики.

Роль комунікативного контакту між мовцем і слухачською аудиторією. Прийоми активізації уваги слухачів. Правила спілкування для мовця і слухача. Запитання їх функції та різновиди. Типи відповідей на запитання. Коефіцієнт корисної дії публічної промови. Причини вербальної агресії. Принципи безконфліктного спілкування.

Тема 3 Судова промова: види, структура. Практичні аспекти підготовки і виголошення судової промови

Законодавчі та правові засади здійснення промов у суді. Судовий процес. Види судових промов. Засади і функції судової промови. Вимоги до підготовки судової промови. Етапи та структура підготовки. Збирання матеріалів та аналіз. Систематизація матеріалів. Вимоги до систематизації матеріалів (основні критерії). Синтез інформації (матеріалів). Подача матеріалів - засіб максимально об'єктивного відображення картини злочину. Письмова підготовка промови. Тези промови. Вимоги до складання тез. Аргументація та міркування. Визначення ключових моментів промови. Спілкування із судовою аудиторією. Словесна(вербальна) наочність.

Мовна комунікація у формі запитань-відповідей. Класифікація запитань. Види відповідей. Запитання-відповіді у процесі судочинства. Цитати, чужа мова - засоби документування.

Тема 4 Судовий допит

Полемічний початок судового допиту. Основні принципи судового розгляду - безпосередність, усність і безперервність. Види судового допиту (основний, повторний, додатковий). Методи проведення допиту (прямий, перехресний, шаховий).

Допит обвинуваченого процесуальні гарантії обвинуваченого. Тактика судового допиту. Допит свідків і потерпілих. Послідовність допиту свідків умови. Що впливають на якість показань свідків і тактика їх допиту в судовому засіданні.

Допит експерта. Особливості допиту експерта в суді (в порівнянні з допитом напередньому слідстві).

Тема 5. Судові дебати: підготовка, техніка, культура та етика судових дебатів.

Відмінність судового мовлення від інших видів публічного мовлення.

Суть, зміст, структура судових дебатів. Характеристика судової аудиторії. Характеристика груп учасників процесу.

Етапи підготовки оратора до виступів у судових дебатах: досудовий; під час судового слідства; кінцевий (завершальний).

Досудовий етап: всебічне вивчення оратором матеріалів справи; відбір «надійних фактів», пошук суперечностей у фактах; поглиблене вивчення чинного законодавства, юридичної літератури, юридичної практики, проведення консультацій; визначення оратором стратегії і тактики обвинувачення або захисту; продумування структури промови, формування докладного плану, написання тез або повного тексту промови.

Під час судового слідства: дослідження доказів, зібраних на попередньому

слідстві; фіксація та уточнення показань свідків, потерпілих, підсудного, уточнення тверджень та внесення коректив. Кінцевий (завершальний): продумування змісту і структури промови з врахуванням результатів судового слідства; формулювання основних тверджень і висновків. Техніка судових дебатів. Культура й етика судових дебатів. «Судовий процес - це словесне змагання захисту й обвинувачення» (П. Пороховщиків). Особливості полеміки. Суть та функції судових дебатів. Вимоги до змісту і структури судових дебатів. Загальні правила ведення полеміки. «Кодекс полеміста» (за В. Дорошевським). Етичні основи судового розгляду.

Етика судового риторика. Судова етика - вчення про моральні ідеали, принципи і норми здійснення правосуддя. Вимоги до етичного поведіння оратора в судових дебатах (повага до процесуального супротивника). Моральні принципи в професійній діяльності юриста - риторика.

Тема 6 Опанування мистецтвом красномовства прокурорсько-слідчими працівниками

Зміст та побудова обвинувальної промови. Обвинувальна промова та її структура. Основні критерії вимог до промови прокурора. Візирець плану (тези) промови прокурора. Структура плану. Вступна частина промови. Вимоги до вступної частини промови прокурора. Фабула справи (виклад фактичних обставин злочину). Аналіз та оцінка зібраних у справі доказів. Обґрунтування кваліфікації злочину та характеристика особи підсудного. Обґрунтування пропозиції про міру покарання, цивільний позов. Аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню злочину. Заклучна частина промови прокурора. Репліка прокурора. Зміст і правила проголошення репліки.

Тема 7 Специфіка юридичної риторики адвоката як професійного учасника судового процесу

Визначення захисної промови. Зміст захисної промови. Вступна частина промови захисника. Виявлення фактичних обставин справи. Обґрунтування кваліфікації злочину. Характеристика особи підсудного з урахуванням реальних умов скоєння злочину (порушення законності), вияву злочину та поведінка правопорушника під час затримання та слідчого процесу (врахування інших факторів). Аналіз цивільного позову та міри покарання. Заклучна частина захисної промови та вимоги до неї. Репліка адвоката, чи може захисник відмовитись від проголошення репліки, якщо прокурор скористався нею. Роль, значення, місце захисної промови у підготовці та здійсненні судового процесу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Абрамович С. Д., Гураль М. І., Чикарькова М. Ю. Риторика. Ч. 1 Історія розвитку риторики. Чернівці, 2020. 322с.
2. Абрамович С.Д., Молдован В.В., Чикарькова М.Ю. Риторика загальна та судова: Навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2022. 267с.
3. Борг Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування: пер. Н.Лазаревич. Харків: Фабула, 2022. 304 с.
4. Георгізова І. Л. Навчально-методичні рекомендації до семінарських занять та завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Судова риторика». Черкаси: Черкаський національний університет, 2023. 36 с.
5. Гриценко Т. Б. Риторика: Навчальний посібник. Київ: НАУ, 2019. 240с.
6. Зейкан Я.П. Вступна і заключна промова у кримінальному процесі: Навчально-практичний посібник: Алерта, 2022. 202с.
7. Кацавець Руслан, Ораторське мистецтво: Підручник: Алерта, 2023. 238с.
8. Олійник О. Риторика. Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. К.: Кондор, 2022. 170с.
9. Спанатій Л. С. Риторика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Ін Юре, 2023. 240с.
10. Яновська О. Г. Адвокатура та судова риторика: навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2023. 131с.

Додаткова література

1. Гаєвий В.Ф. Промова прокурора в судових дебатах: лекція. Київ: *Національна академія прокуратури України*, 2023. 32 с.
2. Грицаєнко Л.М., Зятковська Л.В. Культурологічний аспект генезису риторичного слова у Стародавній Греції. *Мова і культура*. Наукове видання. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго. 2022 – Вип. 16. т.1. (163). С.21-28.
3. Каменков В. Суджові дебати і репліки при закінченні (поновленні) розгляду справи. *Право України*. 2023. №6. С.28-34.
4. Кацавець Р.С. Культура судової промови державного обвинувача. *Юриспруденція теорія і практика*. 2022. №3. С.53-59.
5. Маложон О.І. Судове красномовство: навички оратора. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №1. С.19-22.
6. Олійник О. Вербальний стиль мовлення прокурора - «золоте правило» спілкування з аудиторією. *Вісник прокуратури*. 2022. №12. С.32-38.
7. Олійник О. Риторика прокурора у судових дебатах. Обвинувальна промова. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2021. №5. С.44-51.
8. Сковронська І. Етос, логос, пафос як базові модуси судової риторики античних часів. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2023. №1. С.29-32.

9. Сковронський Д.М. Роль християнства в розвитку судової риторики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія. Право. Вип.49. Т.1. С.45-49.

10. Сухонос В. В. Промови у кримінальному судочинстві, їх форма і зміст. *Правовий вісник УАБС*. 2021. №2(5). С.115-119.

11. Сухонос В., Звірко О. Мистецтво обвинувальної промови прокурора. *Вісник національної академії прокуратури*. 2022. №3. С.38-42.

12. Чепіга І. Л. Ораторське мистецтво на Україні в ХУІ-ХУІІ ст. *Українська мова і література в школі*. 2022. № 3. С.44-49.

15. Інформаційні ресурси

1. Бібліотечно-інформаційні ресурси – книжковий фонд читального залу Львівського НУП (м. Дубляни, вул. В. Великого, 1), Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника НАН України (вул. Стефаника, 2).

2. Електронні інформаційні ресурси:

Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу
<http://zakon.rada.gov.ua/>;

Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. Режим доступу:
<http://www.kmu.gov.ua/control/>.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Режим доступу:
<http://www.nbuv.gov.ua/>.

Урядовий портал Кабінету Міністрів України. Режим доступу:
www.kmu.gov.ua.

Офіційний сайт Львівської електронної бібліотеки ім. В. Стефаника.
Режим доступу:www.lsl.lviv.ua.

Офіційний сайт Бази українського законодавства в Інтернет. Режим доступу:www.lawukraine.com.